

студента, чтобы он стал образованным инженером — человеком, владеющим знаниями, принимающим ответственные решения, готовым к активной деятельности, творческой личностью, способной подняться над уровнем полезности до уровня целостности собственного бытия, его соизмеримости с бытием социума и природы.

НАРОДНЫЯ ВЕДЫ БЕЛАРУСАЎ ЯК СРОДАК ВЫХАВАННЯ

Шумскі К.А.

Беларускі дзяржаўны аграрны тэхнічны ўніверсітэт

Народныя веды — гэта частка духоўнай культуры, духоўныя каштоўнасці, якія былі створаны і назапашаны пэўным этнасам у працэсе разумовай, працоўнай і грамадскай дзейнасці яго прадстаўнікоў. Да іх адносяцца звесткі, што тычацца арыентацыі ў прасторы і часе, матэматычныя, метэаралагічныя і агранамічныя пазнанні, земляробчы календар, у якім утрымліваюцца аптымальныя для той ці іншай мясцовасці тэрміны пачатку і заканчэння сельскагаспадарчых работ, народная батаніка і заалогія, народная медыцына і ветэрынарыя, народная педагогіка — сукупнасць педагогічных звестак і выхаваўчага вопыту, якая захавалася ў вуснай народнай творчасці, звычайх, абрадах, дзіцячых гульнях.

Сувязь ведаў як народных, так і навуковых з пытаннямі выхавання з'яўляецца бясспрэчнай, бо выхаванне фактычна і адбываецца шляхам трансмісіі (перадачы) пэўных ведаў і ўяўленняў. Калі чалавек не авалодаў ведамі аб акружаючай яго прыродзе і грамадстве, то ён не можа існаваць, з'яўляецца нежыццяздольным.

Народныя веды беларусаў назапашваліся на працягу многіх стагоддзяў і вусна перадаваліся з пакалення ў пакаленне. Ідэалам чалавека лічыўся той, хто імкнуўся да ведаў, чалавек разумны і мудры, бо мудрасць, згодна народных уяўленняў, вышэй за багацце і фізічную сілу: «Розум і сілу перамагае», «Не сілай дзяруцца, а розумам».

Ролю лідара ў выхаванні, сацыялізацыі выконвала сям'я (школьнага навучання да XIX ст. на беларускіх землях амаль не было). Для беларусаў быў характэрны непарушны аўтарытэт і павага да бацькоў, іншых старэйшых членаў сям'і.

Найважнейшым педагогічным фактарам з'яўляўся прыклад бацькоў, дзядуль і бабуль. Да іх адносіліся з пашанай, прыслухоўваліся да іх парад, заснаваных на вялікім жыццёвым вопыце. Асноўныя веды і навыкі, неабходныя ў жыцці, дзеці засвойвалі на канкрэтных прыкладах, якія штодзённа бачылі ў сям'і і за яе межамі. Аб перайманні дзецьмі паводзін бацькоў у паўсядзённым жыцці гаворыцца ў многіх вуснапаэтычных творах («Калі матка ведзьма, дык і дачка зелле знае»).

Асноўны прынцып народнай педагогікі беларусаў, што вынікае з іх светапогляду, — выхаванне ў адпаведнасці з прыродай, неад'емнай часткай якой лічыўся чалавек. Ад узросту дзіцяці залежала ўся выхаваўчая практыка. Прынцып прыродаадпаведнасці выхавання яскрава бачны ў народнай творчасці: «Гні дрэўца, пакуль гнецца», «Гні галінку, пакуль маладзенька».

Такім чынам, народная педагогіка беларусаў як гістарычна абгрунтаваная сістэма была асновай выхавання і мела глыбокія і трывалыя карані. З пакалення ў пакаленне назапашваліся, шліфаваліся і перадаваліся розныя веды, працоўныя навыкі, правілы і нормы паводзін у грамадстве і сям'і і г.д.

Трэба адзначыць, што не ўсе галіны народных ведаў мелі аднолькавае выхаваўчае значэнне. Так, веды ў галіне матэматыкі, метралогіі, астраноміі мелі больш практычны характар. Выхаваўчае значэнне народных ведаў мы разгледзім на прыкладзе традыцыйных экалагічных уяўленняў беларусаў.

Любоў да зямлі, да роднага краю фарміравалася з ранняга дзяцінства, якое праходзіла на ўлонні прыроды. Яна выпрацоўвалася практычна ў час непасрэдных клопатаў аб раслінах і жывёлах, штодзённых назіранняў за прыродай і яе з'явамі. Менавіта непасрэдная блізкасць да прыроды, калі можна паглядзіць і пакарміць сабаку, кошку ці каня, дакрануцца да раслін, паволі ўцягвала дзяцей у жыццё прыроды, рабіла іх неад'емнай яе часткай. Ужо з дзяцінства звычкі, паводзіны жывёл і птушак былі добра знаёмы дзецям. Само жыццё рабіла гэтую сувязь з раслінным і жывёльным светам шчыльнай і непарыўнай.

Адносіны да расліннага свету, у першую чаргу да лясных багаццяў, былі беражлівымі. Беларускі селянін ніколі не ссякаў дрэў без патрэбы, не вынішчаў ягадныя і грыбныя запасы. Так, пры збіранні грыбоў ён імкнуўся захаваць грыбніцу, зразаючы грыб нажом ці асцярожна выкручваючы яго з зямлі. Ягады ніколі не збіралі няспелымі і да адной, пры зборы чарніц не выкарыстоўвалі драўляныя грэбні. Па-гаспадарску таксама падыходзілі да нарыхтоўкі кары, здымаючы яе не з усіх дрэў на тым ці іншым участку, а выбарачна.

Катэгарычна забаранялася без нагоды забіваць і нават крыўдзіць звяроў і птушак. Напрыклад, вялікім грэхам лічылася забраць у вавёркі ўсе арэхі, знойдзеныя ў дупле: «Гэта ўсё роўна што адабраць хлеб у чалавека».

Шэраг дзікіх жывёл, насякомых, птушак (у першую чаргу ластавак, жаваранкаў, буслоў, вужоў, пчол, мурашак) беларускі селянін лічыў свайго роду свяшчэннымі. Нельга было разбураць гнёзды, мурашнікі, пчаліныя дуплы.

Пчалу лічылі насякомым не толькі карысным, але і разумным, бо «куды яна ні паляціць за медам, то не заблудзіць». Паводле думкі беларусаў, некаторыя жывёлы, а менавіта голуб і пчала, валодаюць «духам», г.зн. душой, аднолькавай з душой чалавека, і такім чынам відавочна выдзяляюцца з ліку ўсіх іншых жывёл, таму пра пчолку і галуба нельга сказаць «здохлі», а трэба — «памерлі». Тут, зразумела, прасочваюцца перажыткі анімізму і хрысціянскай міфалогіі (якая, як вядома, атаясамлівае Бога-духа, трэці твар Тройцы, з галубом), але ў шэрагу выпадкаў бачна і любоў да карысных і прыгожых прадстаўнікоў мясцовай фауны.

Вялікай любоўю і пашанай карыстаўся і бусел. Кожны селянін жадаў мець буслінае гняздо каля хаты і нават на самой хаце, бо яно нібыта прыносіла дому шчасце. Лічылася, што калі вясною бусел зробіць сваё гняздо на даху хаты ці паблізу яе, то хата на ўсё лета будзе абароненай ад маланкі і ўсялякага іншага ліха. Таму ў некаторых мясцовасцях сяляне самі рабілі вясною гнёзды для бусла каля сваіх хат і клалі туды жалеза і медзь, каб прывабіць гэтую птушку.

Пакрыўджаны бусел (калі нехта разбурыў яго гняздо) мог прынесці на хату ці гумно гарачую галаўню і такім чынам адпомсціць гэтаму чалавеку.

Грэшной справай лічылася забойства салаўя, ластаўкі, галуба, жаваранка, сініцы, дзятла. Нельга было чапаць цецерука, «бо ён нікому не робіць зла».

Зразумела, нельга гаварыць аб абсалютна гарманічным суіснаванні тра-дыцыйных грамадстваў (у т.л. і беларускага) з прыродай, бо ўсякае дзеянне чалавека раўназначна негатыўнае для прыроды, бо не можа не парушаць нату-ральнага яе развіцця (натуральнай прырода можа быць толькі пры поўным неўмя-шальніцтве чалавека). Аднак для беларусаў была характэрна павага да багаццяў прыроды, яе прыгажосці, якая прывіталася ім яшчэ ў дзяцінстве і перадавалася з пакалення ў пакаленне. Мы з поўным правам можам гаварыць аб адсутнасці ў беларусаў варварскіх адносін да прыроды, іх імкненні захоўваць і рацыянальна выкарыстоўваць яе багацці.

Як бачым, шэраг народных уяўленняў аб прыродзе працаваў у традыцыйным грамадстве эфектыўней за сучасныя прыродаахоўчыя законы і заклікі экалагаў, таму папулярызаваныя і ўкараненыя іх у грамадскую свядомасць на сучасным этапе можа прынесці вялікую карысць.

Такім чынам, вывучэнне народных ведаў беларусаў не толькі адкрывае новыя пазнавальныя магчымасці, бо пашырае навуковыя ўяўленні аб традыцыйнай культуры беларускага этнаса, але мае і важнае выхаваўчае значэнне, бо садзейнічае фар-міраванню больш поўнага набора станоўчых якасцей і навыкаў маладога пакалення.

Літаратура:

1. Арлова, Г.П. Беларуская народная педагогіка / Г.П. Арлова. — Мінск, 1993.
2. Беларусы. — Масква, 1998.
3. Грамадскі быт і культура сельскага насельніцтва Беларусі. — Мінск, 1993.
4. Калачова, І.І. Народныя традыцыі і звычаі выхавання / І.І. Калачова. — Мінск, 1999.
5. Ракава, Л.В. Традыцыі выхавання / Л.В. Ракава // Беларусы : Т.5. Сям'я. — Мінск, 2001.

ДИНАМИКА ЦЕННОСТНЫХ ОРИЕНТАЦИЙ СТУДЕНТОВ И ПРОБЛЕМЫ ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ

Языкович В.Р.

Белорусский государственный аграрный технический университет

Одной из важных задач современной системы образования является формирование гуманистической системы ценностей, чувства патриотизма и приверженности национальным ценностям и традициям. Современный университет должны выпускать в жизнь не просто профессионалов, работников определенной сферы, но национальную интеллигенцию, людей высокой культуры и нравственного уровня. В классическом понимании инженер — это интеллектуал, разносторонне образованный, усвоивший высокие культурные стандарты человек. Для того чтобы быть университетом в европейском смысле, необходимо обеспечить духовно-нравственное, гуманитарное и интеллектуальное развитие, расширить культурный кругозор студентов.

Научной основой для успешной учебно-воспитательной работы должны стать социологические исследования, позволяющие определить тенденции динамики ценностных предпочтений студентов. В последние годы на изучение этих вопросов была направлена научно-исследовательская работа кафедры педагогики БГАТУ. Перед нами ставилась задача выявить тенденции динамики ценностных ориентаций студенческой молодежи. Анкетированием было охвачено свыше 500 респондентов, преимущественно студентов БГАТУ. В качестве контрольных групп выступали студенты других вузов Минска. В данном случае предметом нашего изучения стали представители студенческой молодежи, которые характеризуются провинциальным происхождением: выходцы из небольших городов, местечек, из деревень. Указанный срез исследования позволил ответить на вопрос, какие группы современной молодежи являются естественными выразителями национального менталитета и в наибольшей степени предрасположены к восприятию традиционных ценностей.

Интересной представляется динамика базовых ценностей на протяжении периода обучения в высшем учебном заведении. По мере взросления значительно возрастает значимость семейно-брачных ценностей. Семья становится основной сферой жизнедеятельности для 27 % пятикурсников, примерно такое же количество выпускников отметило приоритетность задачи получения высшего образования. Менее значимой (в сравнении со студентами младших курсов) становится сфера досуга. Несколько снижается интерес старшекурсников к общественно-гражданским, нравственным и религиозным ценностям, более высокой становится оценка профессионализма. Характерной чертой является закрепление традиционалистской установки.

Важное место в любой культурной системе занимают моральные ценности. Поэтому положительным показателем представляется выделение студентами нравственных ценностей в качестве приоритетных измерений личной культуры. Возрастает выбор в пользу таких личных качеств как порядочность и честность. Снижается уровень молодежной амбициозности, более редкой становится позиция «для меня не существует авторитетов». Значительно снижается оценка романтически окрашенных качеств личности, таких как «умение дружить и